

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA KICHIK BIZNES RIVOJINI STRATEGIK BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Zokirova Farangiz To'liqinova

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy izlanuvchisi

08.00.13 – “Menejment” ixtisosligi bo'yicha PhD talabgori

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22250096>

Annotatsiya. Tezisda sun'iy intellekt texnologiyalari asosida kichik biznes rivojini strategik boshqarishni takomillashtirish masalalari yoritilgan. Bozor ma'lumotlarini qayta ishlash, talabni prognozlash, resurslarni taqsimlash va strategik qarorlarni asoslashda sun'iy intellekt imkoniyatlari ochib berilgan. Ma'lumotlar, intellektual tahlil, prognoz, boshqaruv qarori va monitoringni yagona siklda birlashtiruvchi mexanizm taklif etilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, strategik boshqaruv, sun'iy intellekt, raqamli transformatsiya, raqobat, prognozlash, samaradorlik.

Аннотация. Рассмотрены вопросы совершенствования стратегического управления развитием малого бизнеса на основе технологий искусственного интеллекта. Раскрыты возможности ИИ при обработке рыночной информации, прогнозировании спроса, распределении ресурсов и обосновании стратегических решений. Предложен механизм, объединяющий данные, интеллектуальную аналитику, прогнозирование, управленческие решения и мониторинг.

Ключевые слова: малый бизнес, стратегическое управление, искусственный интеллект, цифровая трансформация, конкуренция, прогнозирование, эффективность.

Abstract. The thesis considers ways to improve the strategic management of small business development through artificial intelligence. It highlights AI capabilities in market-data processing, demand forecasting, resource allocation and strategic decision support. A mechanism integrating data, intelligent analytics, forecasting, managerial decisions and monitoring is proposed.

Keywords: small business, strategic management, artificial intelligence, digital transformation, competition, forecasting, efficiency.

Kichik biznes O'zbekiston iqtisodiyotining yuqori moslashuvchanlikka ega bo'lgan, bandlik, daromadlar, hududiy rivojlanish va raqobat muhitiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan muhim tarkibiy qismidir. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 52,2 %ni tashkil etgan [3. 2026]. Bu kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bilan bir qatorda korxona darajasida strategik boshqaruv sifatini oshirish ham alohida ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Bozor raqobatining kuchayishi, iste'molchi talabining tez o'zgarishi, elektron savdo va raqamli platformalarning rivojlanishi kichik biznesdan strategik qarorlarni avvalgidan tezroq qabul qilishni talab etmoqda. Moliyaviy, axborot va malakali kadrlar resurslarining cheklanganligi sababli kichik korxonalarda bozordagi o'zgarishlarni kech aniqlash, talabni noto'g'ri baholash, zaxiralarni yoki marketing resurslarini samarasiz taqsimlash xavfi yuqori. Muallifning avvalgi tadqiqotlarida ham moliyaviy resurslar, strategik rejalashtirish ko'nikmalari va raqamlashtirish darajasidagi tafvutlar asosiy cheklovlar sifatida ko'rsatilgan [4. 2026:B.2611-2616].

Sun'iy intellekt ushbu muammolarni avtomatik ravishda hal etmaydi, biroq ma'lumotlarni boshqaruv qaroriga aylantirish tezligi va sifatini oshiradi. Uning kichik biznes uchun asosiy iqtisodiy ahamiyati alohida operatsiyalarni avtomatlashtirishdan ko'ra, strategik boshqaruvning reaktiv modelidan prognozli va moslashuvchan modeliga o'tish imkoniyatidadir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ-358-son qarori bilan Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasining tasdiqlanishi ham iqtisodiyot tarmoqlarida bunday texnologiyalarni joriy etish uchun institutsional asos yaratmoqda [2. 2024].

Kichik biznes rivojini sun'iy intellekt asosida strategik boshqarish korxonaning ichki va tashqi ma'lumotlarini birlashtirishdan boshlanishi lozim. Ichki ma'lumotlar sotuv, xarajatlar, pul oqimlari,

zaxiralar, mijozlar va marketing natijalarini, tashqi ma'lumotlar esa bozor narxlari, raqobatchilar faolligi, iste'molchilar xulq-atvori, hududiy talab va mavsumiylikni qamrab oladi. Ma'lumotlar to'liq va ishonchli bo'lmasa, ilg'or algoritmlar ham sifatli tavsiya bera olmaydi. Demak, sun'iy intellektga asoslangan boshqaruvning birinchi sharti ma'lumotlar sifatini ta'minlashdir.

Ikkinchi yo'nalish prognozli boshqaruvni rivojlantirishdir. An'anaviy tahlil ko'proq “nima sodir bo'ldi?” degan savolga javob bersa, sun'iy intellekt asosidagi analitika “nima sodir bo'lishi mumkin?” va “qaysi qaror maqsadga muvofiq?” degan savollarga javob topishga yordam beradi. Sotuvlar dinamikasi, mavsumiy talab, xarid chastotasi va narxga sezgirlik tahlili ayrim mahsulotlarga talabning pasayishi yoki yangi segmentlarda o'sish ehtimolini oldindan aniqlash imkonini beradi. Natijada ishlab chiqarish hajmi, narx siyosati, zaxiralar va marketing budjeti tezroq tuzatiladi.

Uchinchi yo'nalish ssenariyli strategik rejalashtirishdir. Bu usul kelajak uchun bitta prognozga tayanmasdan, optimistik, bazaviy va pessimistik variantlarda sotuv, xarajat, foyda, pul oqimi va resurslarga ehtiyojni baholashni nazarda tutadi. Sun'iy intellekt ssenariylarni tez qayta hisoblash, asosiy xavf omillarini ajratish va rahbarga muqobil qarorlarning ehtimoliy iqtisodiy oqibatlarini ko'rsatish orqali kichik biznes barqarorligini oshiradi.

To'rtinchi yo'nalish mijozlar bilan ishlash va resurslarni taqsimlashni individuallashtirishdir. Mashinaviy o'rganish tarixiy ma'lumotlardagi bog'liqliklarni aniqlab, mijozlarni xarid chastotasi, o'rtacha chek, mahsulotga qiziqish va narxga sezgirligi bo'yicha segmentlashga yordam beradi. Shu asosda marketing takliflari maqsadli shakllantiriladi, sotuv marjasi va talab barqarorligi tahlili esa kapital, mehnat va vaqt resurslarini samarasi yuqori yo'nalishlarga taqsimlashga xizmat qiladi.

Taklif etilayotgan yondashuvda strategik boshqaruv quyidagi uzluksiz sikl asosida tashkil etiladi: MA'LUMOT → INTELEKTUAL TAHLIL → PROGNOZ → STRATEGIK TANLOV → BOSHQARUV QARORI → RESURSLAR → MONITORING → STRATEGIYANI TUZATISH. Bu strategiyani bir martalik hujjat emas, yangi ma'lumotlar ta'sirida muntazam yangilanadigan boshqaruv tizimi sifatida talqin etishga imkon beradi.

Kichik biznesning sun'iy intellektdan strategik foydalanishga tayyorligini aniqlash uchun integral ko'rsatkich taklif etiladi: $I_{AI} = w_1D + w_2T + w_3K + w_4B + w_5X$. Bunda D - ma'lumotlar sifati va raqamlashtirish; T - raqamli texnologiyalardan foydalanish; K - xodimlarning raqamli kompetensiyalari; B - boshqaruv jarayonlarining tayyorligi; X - axborot xavfsizligi va texnologik xatarlarni boshqarish darajasi; w_1 - w_5 - vazn koeffitsiyentlari. Natijaga ko'ra korxonalar tayyorgarlik darajalariga ajratilib, ularga mos sun'iy intellekt vositalari bosqichma-bosqich joriy etiladi.

Mazkur jarayonda inson kapitali hal qiluvchi omildir. OECD tadqiqotida O'zbekistonda xususiy sektor raqamli transformatsiyasini cheklovchi omillardan biri korxonalardagi raqamli ko'nikmalar yetishmasligi ekani qayd etilgan [1. 2023]. Shu sababli rahbar va xodimlarda ma'lumotlarni talqin qilish, sun'iy intellekt tavsiyalarini tushunish va ularni biznes vazifalari bilan bog'lash kompetensiyalari rivojlantirilishi lozim. Yakuniy strategik qaror inson tomonidan qabul qilinishi kerak.

Sun'iy intellektni joriy etish samaradorligini sotuvlar o'sishi, operatsion xarajatlar kamayishi, prognoz aniqligi, qaror qabul qilish vaqtining qisqarishi, mijozlarni saqlab qolish va investitsiyalar rentabelligi orqali baholash maqsadga muvofiq. Shu bilan birga, ma'lumotlar sifati, axborot xavfsizligi, algoritmik xatolar va texnologik xizmat ko'rsatuvchilarga qaramlik kabi xatarlar nazorat qilinishi lozim.

Xulosa sifatida, sun'iy intellekt asosida kichik biznes rivojini strategik boshqarishni takomillashtirish ma'lumotlar, prognozlash, ssenariyli rejalashtirish, segmentatsiya, resurslarni taqsimlash va monitoringni yagona boshqaruv konturiga birlashtirishni talab etadi. Taklif etilgan mexanizm bozor o'zgarishlariga moslashuvchanlikni oshirish, strategik qarorlarni iqtisodiy asoslash va uzoq muddatli raqobat ustunliklarini shakllantirishga xizmat qiladi. O'zbekiston sharoitida uni raqamli diagnostika, qisqa amaliy o'quv dasturlari va korxonalarning tayyorgarligiga mos bosqichli qo'llab-quvvatlash bilan uyg'unlashtirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. OECD. Digital Skills for Private Sector Competitiveness in Uzbekistan. – Paris: OECD Publishing, 2023.

– 77 p.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-358-son qarori. – Toshkent, 14.10.2024.
3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi: rasmiy statistik ma’lumotlar. – Toshkent, 2026.
4. Zokirova F.T. Mechanisms for Enhancing the Competitiveness and Resilience of Small Businesses in Uzbekistan // Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations. – 2026. – 5(1). – P. 2611–2616.